

Intill Södermanland- Nerikes nationshus

Intill Södermanland- Nerikes nationshus

Arkeologisk schaktningsövervakning

**L1941:2293
Fjärdingen 13:3
Uppsala kommun
Uppland**

Malin Lucas

Upplandsmuseets rapporter 2026:12

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

BEARBETNING AV PLANER: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

OMSLAGSBILD: Ingång till nationshuset. Foto mot väster, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

GRANSKNING: Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet

UPPHOVSRÄTT: om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

SPRIDNINGSTILLSTÅND:

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

© STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, 2026

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Bakgrund	8
Historik och historiska kartor	8
Tidigare undersökningar	9
Syfte, metod och genomförande.....	10
Undersökningsresultat	11
Schakt	11
Fynd	16
Tolkning	17
Administrativa uppgifter	18
Referenser	19
Litteratur	19
Bilagor	20
Bilaga 1. Schaktlista	20
Bilaga 2. Kontextlista	20
Bilaga 3. Fyndlista	21

Sammanfattning

Under hösten 2025 genomförde Stiftelsen Upplandsmuseets Avdelning för arkeologi en schaktningsövervakning vid Södermanland-Nerikes nationshus. Byggnaden tillkom 1896 och behövde nu grundförtärkas via pålning. Vid schaktningsövervakningen kunde det konstateras att kulturlager huvudsakligen hade skadats av grunden och senare förstärknings- och ledningsarbeten. Bevarade lämningar kunde dokumenteras vid den östra gaveln och dessa bestod av brandlager från 1809 års stadsbrand, som förstörde i stort sett

hela kvarteret, liksom angränsande kvarter. En rest av en kullerstensläggning härrörde troligen från en innergård som fanns på platsen innan stadsbranden.

Liksom vid andra schaktningsövervakningar runt nationshuset kunde någon naturlig markyta inte iakttas. Inte heller påträffades några medeltida kulturlager, vilka bör finnas med tanke på platsens läge, där medeltida lämningar finns i angränsande kvarter och gator.

Inledning

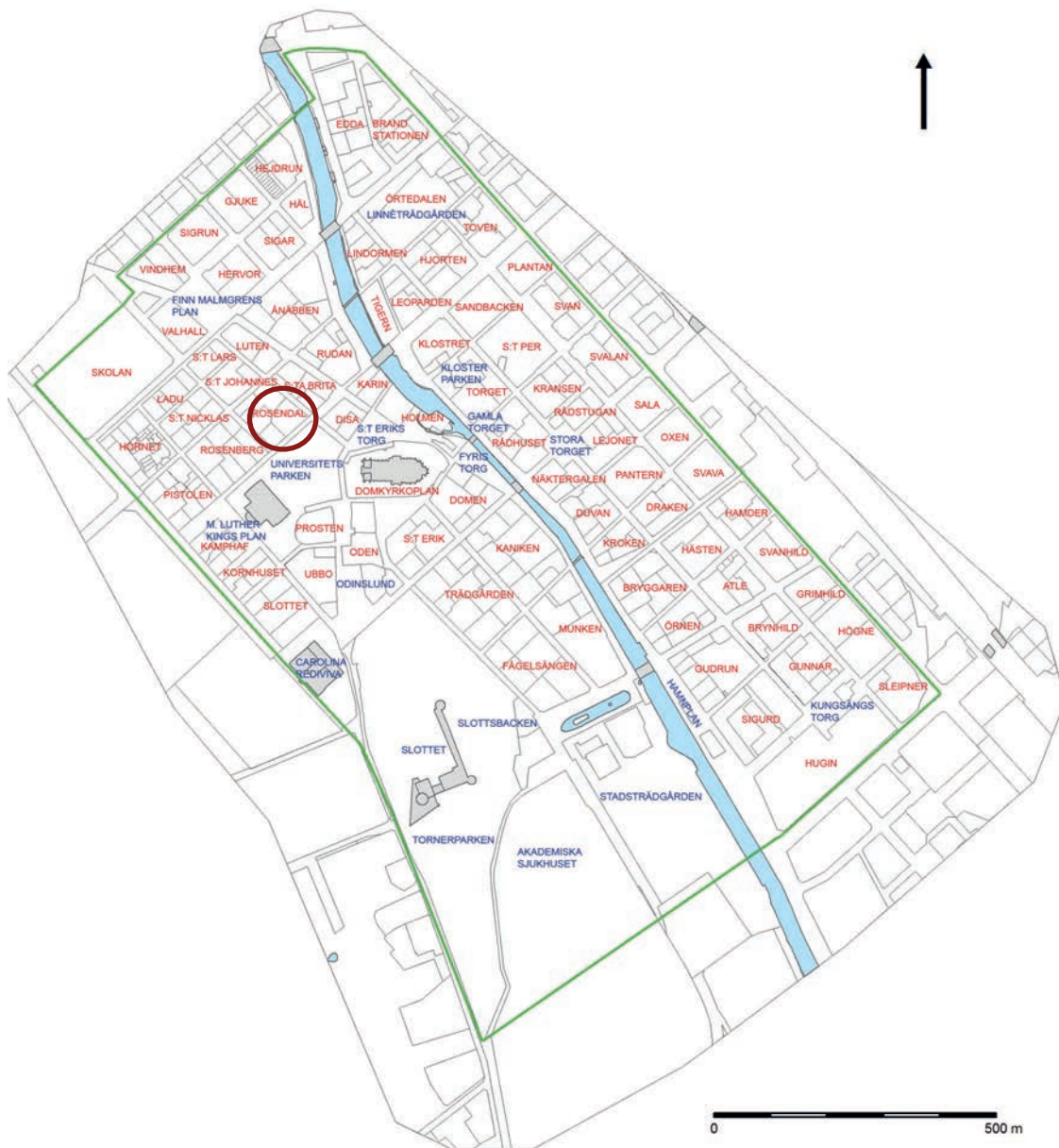
Under hösten 2025 genomförde Stiftelsen Upplandsmuseets Avdelning för arkeologi en arkeologisk schaktningsövervakning inom fastighet Fjärdingen 13:3, vid Södermanland-Nerikes nationsbyggnad. Arbetet berörde fornlämningen L1941:2293.

Arbetet föranleddes av att nationsbygganden behövde grundförstärkas med hjälp av pålning, såväl invändigt som utvändigt. Övervakningen skedde av de utvändiga schakten som togs upp

för pålningen. I tillägg till detta övervakades också ett schakt för nedläggande av en ledning för öl.

Arbetet gjordes för BMM i Tierp AB efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län, dnr 5825-2025.

Upplandsmuseets projektledare var Malin Lucas som också sammanställt rapporten. Från Upplandsmuseet deltog också Anna Ölund i fältarbetet.

Figur 1. Kvarterskarta över centrala Uppsala. Grön linje anger begränsningen för fornlämningen L1941:2293, Uppsala stadslager och den aktuella schaktningsövervakningen vid Södermanland-Nerikes nation är markerat med röd ring.

Bakgrund

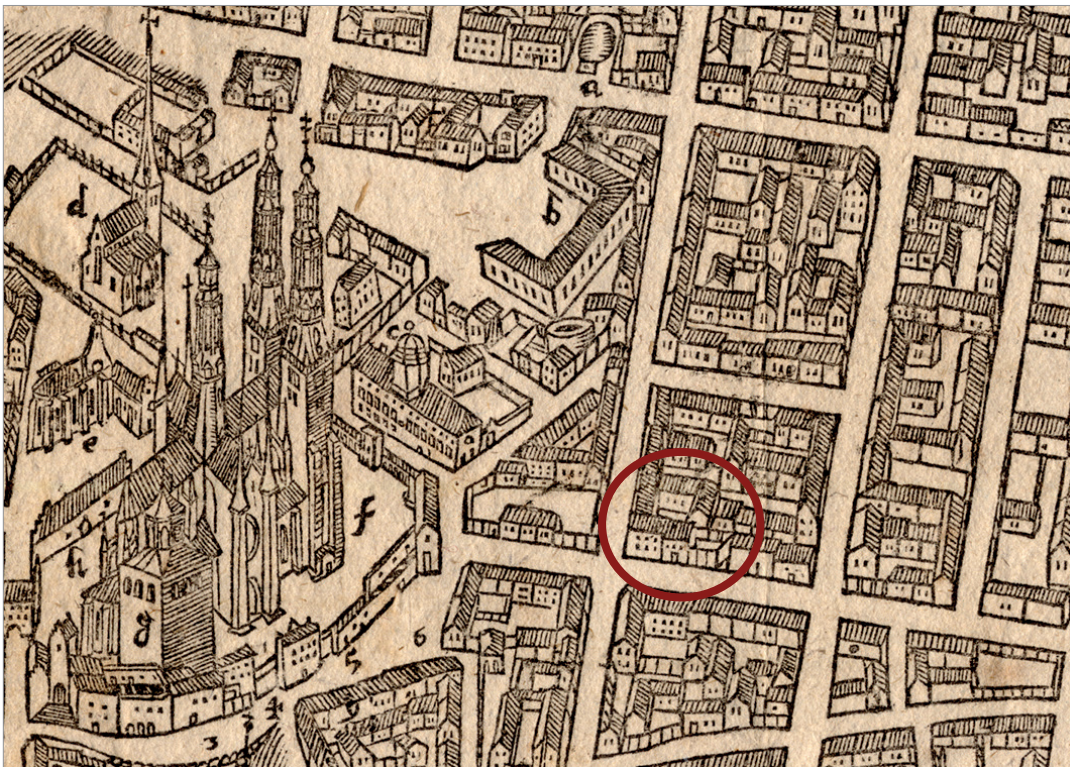
Södermanland-Nerikes nationsbyggnad ligger i södra delen av kvarteret Rosendal. Kvarteret ligger i den nordvästra delen av fornlämningen L1941:2293, stadslagret för Uppsala stad.

Historik och historiska kartor

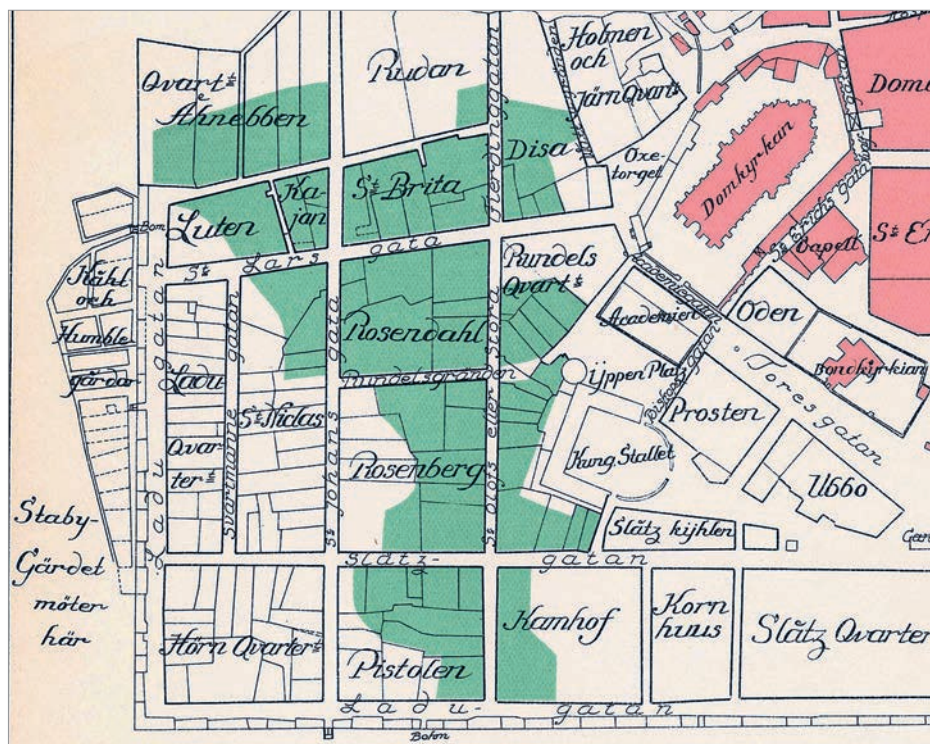
Nationsbyggnaden är uppförd 1896 och det intilliggande huset, kallat Brundisium, byggdes år 1811. Tidigare bebyggelse i området kan de historiska kartorna ge ledtrådar om. I huskartorna från slutet av 1600-talet och början av 1700-talet visar ett tätt bebyggt område runt en gårdsplan (se figur 2). På kvarterskartorna från samma tid

och som upprättades av Staffan Månsson Booman, anges också vilka som var ägare till de olika tomterna och samtliga tomter som gränsade mot S:t Olofsgatan ägdes av domkyrkan och beboddes av personer med kopplingar till kyrkan.

Kvarteret var ett av många i stadsdelen Fjärdingen som drabbades av en stor och förödande stadsbrand år 1809. Branden startade i stadens fattighus som låg i korsningen S:t Johannesgatan-Sysslomansgatan i kvarteret Ånäbben och spred sig vidare till många av de omkringliggande kvarteren, Luten, Britta, Disa, Rosendal, Rosenberg, Pistolen Kamphav, och Rundelskvarteret (se figur 3).

Figur 2. Utsnitt ur Olof Rudbecks d.ä. huskarta från 1679. Det aktuella området är markerat med en röd ring. Alvinportalen, Uppsala universitet.

Figur 3. Utsnitt ur brandkarta över centrala Uppsala där grön färg anger utbredningen för 1809 års brand. Aktuell tomt markerad med rött. Ur Herdin 1932.

Tidigare undersökningar

I kvarteret Rosendahl har ett flertal undersökningar tidigare gjorts, samtliga av mindre omfattning (se figur 4). År 2020 övervakades ett schakt för installation av en fettavskiljare samt ledningsschakt sydost om nationshuset. I schakten fanns upp till tre meter tjocka kulturlager, vilka tycktes utgöras av raseringslager från 1700-talet och brandlager från 1809 års stadsbrand (Ölund 2021).

År 2024 gjordes en schaktningsövervakning i närheten av 2021 års schakt, denna gång för att kontrollera grunden till byggnaden. Övervakningen visade att kulturlagren hade skadats av husets grund och endast rester av kulturlager kunde observeras, vilka bestod av brandlager med underliggande kalkbruk och eventuella grundstenar. Bebyggelseresterna tolkades härröra från tiden före stadsbranden 1809 (Ölund 2024).

Flera mindre undersökningar har gjorts i samband med iordningsställande av nationens uteservering. År 2020 övervakades grävning för fundament till markisplintar. Omfattningen av dessa var mycket begränsade och den enda observationen var en nedgrävning med tegelfragment (Göthberg 2020). År 2017 övervakades schaktningen för en utebar. Inget av arkeologiskt intresse kunde observeras utan hela ytan var nedschaktad till 0,5 m djup (Ölund 2017).

År 2016 övervakades schaktning för byte av dagvattenbrunnar. I de tre schakten, som grävdes på innergårdens östra och nordöstra del, påträffades delvis bevarade kulturlager. Ett fynd av ett kritpipsskaf med franska liljor kunde dateras till 1630–1640 (Sunding 2016).

Vid västra hörnet av nationshuset övervakades år 2013 ett schakt för dränering. I schaktet kunde brända raseringslager observeras. Troligen härrörde dessa från 1809 års brand (Ölund 2013).

År 2014 gjordes en schaktningsövervakning norr om byggnaden Brundisium, men här kunde inga bevarade kulturlager iakttagas (Syse 2014).

I det aktuella kvarterets nordvästra del gjordes en schaktningsövervakning 2009 i samband med ombyggnation, varvid stenlagda ytor och syllstensrader påträffades. Dessa utgjorde troligen spår av bebyggelse från 1700-talet (Qviström 2009). I kvarterets norra hörn har en rustbädd av stockar påträffats 0,8–0,9 m under markytan (Redin 1976).

En schaktningsövervakning i grannkvarteret Rosenberg kunde kulturlager från 1700–1900-tal dokumenteras (Sunding 2018).

I närliggande kvarter och gator har medeltida lämningar påträffats, bland annat i kvarteret Disa (Anund m.fl. 2000), samt kvarteret Britta och i Universitetsparken (Sunding 2017).

Syfte, metod och genomförande

Syftet med den arkeologiska schaktningsövervakningen var att dokumentera eventuella kulturlager och konstruktioner som kunde framkomma i samband med markarbetet.

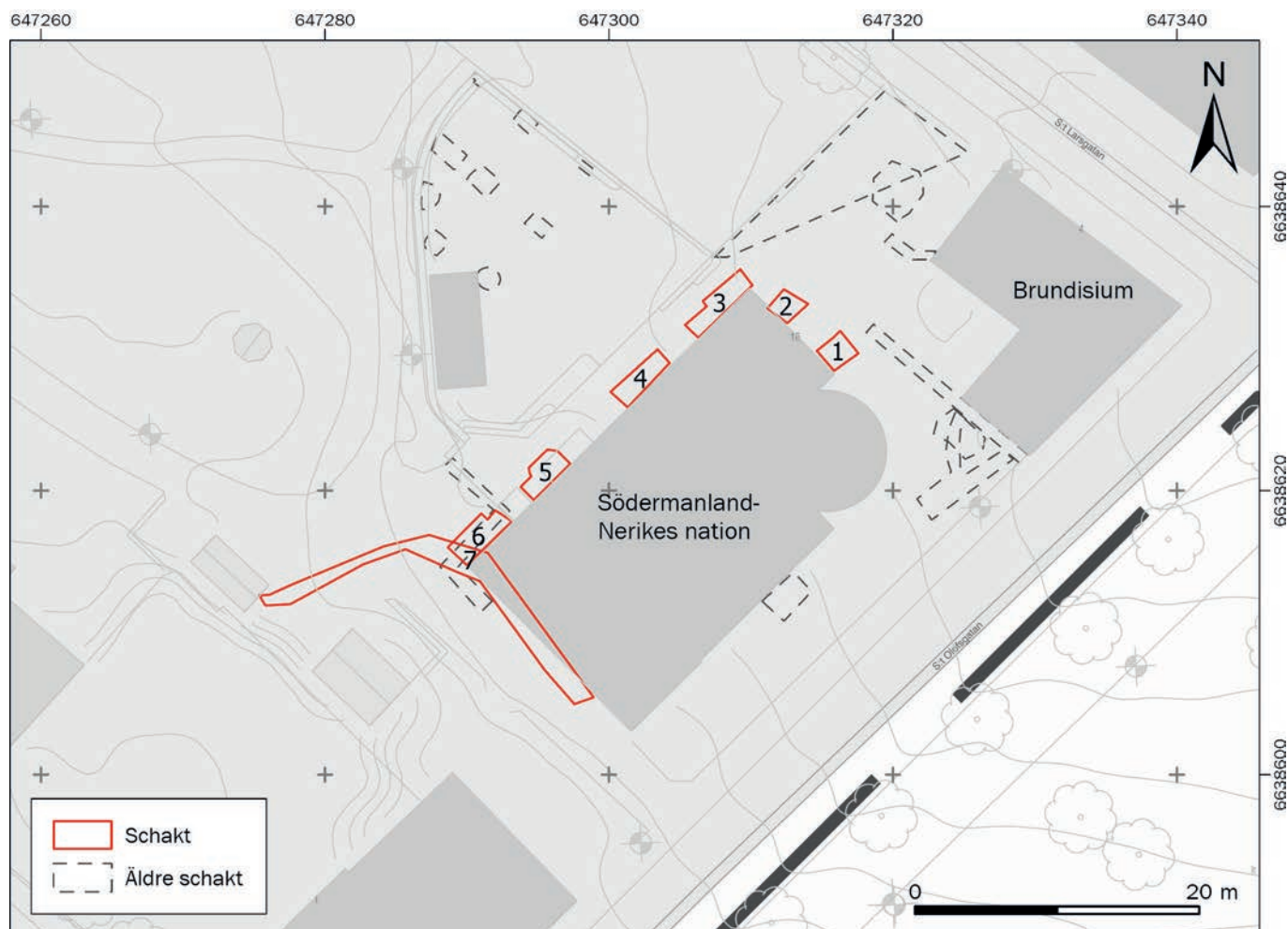
Övervakningen skedde löpande i samband med grävandet av de olika schakten.

Schakt och påträffade lämningar dokumenterades med hjälp av GPS, beskrivningar och fotografering.

Figur 4. Övervakning pågår av schakt 1. Foto mot norr av Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Undersökningsresultat

Figur 5. De övervakade schakten runt Södermanland-Nerikes nationshus med numrering. Streckade schakt visar var tidigare övervakningar i området skett. Skala 1:500.

Schaktningsövervakningen skedde runt Södermanland-Nerikes nationshus. Markytan bestod dels av smågatsten, dels av plattor.

Schakt

Sammanlagt övervakades sju schakt runt nationsbyggnaden (se figur 5), sex av dem för pålningsarbetena och en ledning för öl.

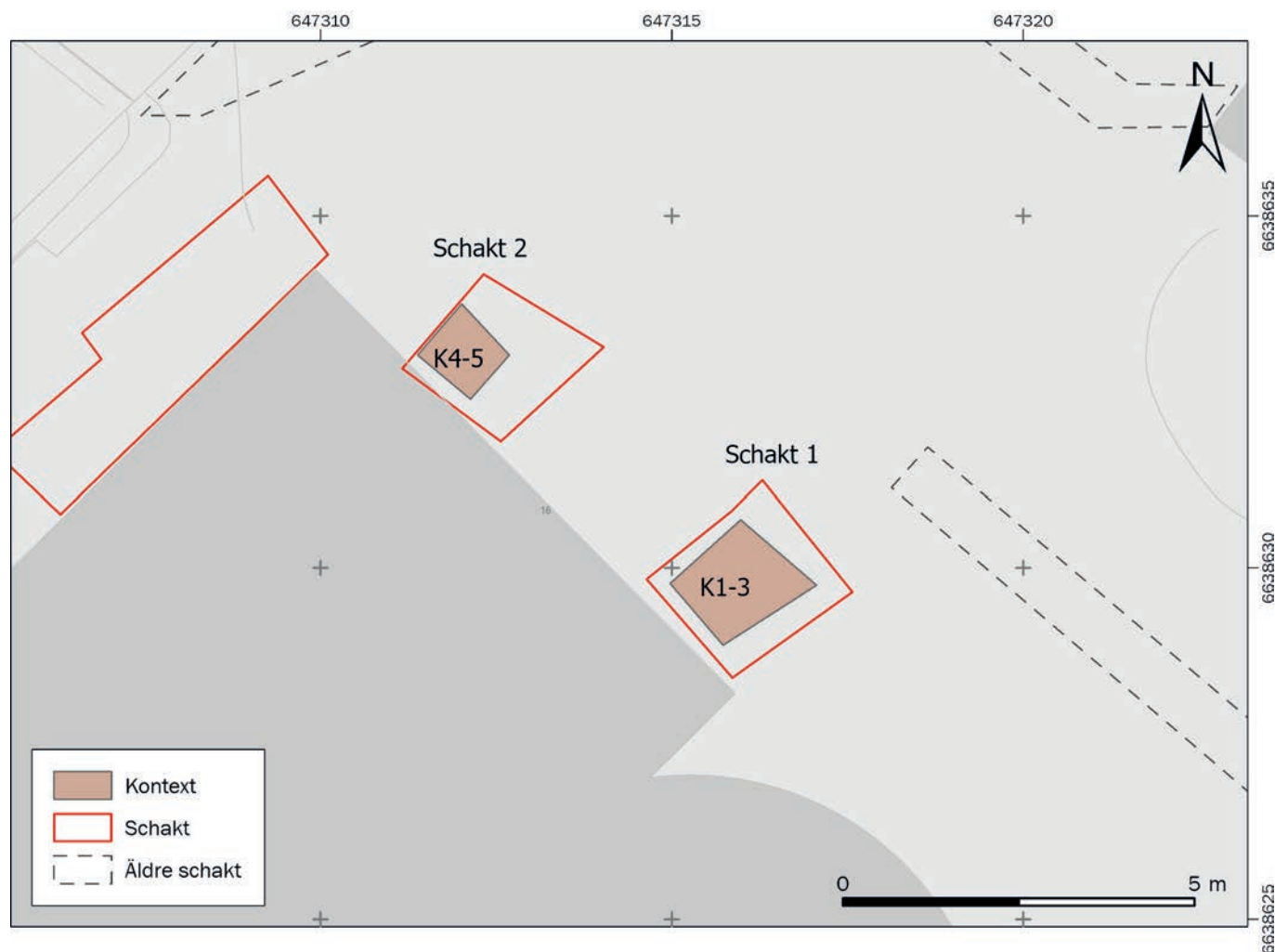
Schakt 1

Schaktet grävdes vid byggnadens nordöstra gavel, söder om trappan till ingången (figur 5 och 6). Schaktet var cirka 2 x 2 meter stort och grävdes till ett djup av cirka 1,4 meter. Under mark gick husfoten, som bestod av rejäla block med bruk mellan, ut cirka 0,25 meter från fasaden och trappan fortsatte cirka 0,1 meter ut i schaktet under mark.

I toppen bestod schaktmassorna av grusfyll ned till cirka 0,5 meter. Därunder fanns återfyllda massor av brun, lerig silt med inslag av tegel och sten. Runt 0,8 meter under markytan fanns ett kraftigt brandlager (K1, se figur 6 och 7), cirka 0,2 meter tjockt. Under brandlagret låg en kullerstensläggning (K2, se figur 6 och 7) av cirka 0,1–0,2 meter stora stenar i ett skikt. Under detta fanns ett lager sand (K3), minst 0,2 meter tjock, innan schaktbotten var nådd.

Fynden utgjordes av buteljglas och porslin (F1 och F2) på kullerstenen samt ett kritpipsskaft (F3), keramik av typen yngre rödgods och fajans (F4–F9) och järnföremål (F10–F12).

Kollagret (K1) har tolkats som spår efter 1809 års stadsbrand.

Figur 6. Plan över schakt 1 och 2 med markering för de dokumenterade kontexterna. Eftersom schakten hade en viss släntning ligger kontexterna inte ut mot schaktkanten, som visar dageröppningen. Skala 1:100.

Figur 7. Schakt 1 med fyllnadsmassor, brandlager (K1) och kullerstensläggning (K2). Foto mot nordost, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schakt 2

Schaktet grävdes vid byggnadens nordöstra gavel, norr om trappan till ingången (figur 5 och 6). Schaktet var knappt 2×2 stort och det grävdes till ett djup av cirka 1,2 meter.

På en meters djup, under grusfyll, fanns två ledningar. Mot väster, cirka en meter under markytan fanns ett område med tegelrasering (K4) som tycktes ostört. Lagret var runt 0,1 meter tjockt och innehöll förutom tegel också enstaka kol. Under detta följde ett lager med lera (K5) med inslag av tegel, sten och djurben. Här fanns även enstaka kullerstenar, men inte lagda i någon ordning.

Fynden utgjordes av två bitar keramik i form av yngre rödgods (F13 och F14).

Schakt 3

Schakt 3 grävdes på husets nordvästra långsida (se figur 5) mot hörnet av gaveln. Schaktet var cirka $5,5 \times 1,5$ meter stort och grävdes till ett djup av som mest två meter. Intill fasaden fanns betong på cirka två meters djup, troligen en del av en äldre förstärkning av grunden. Betongmuren var runt 0,5 meter bred. Cirka en meter från fasaden fanns på cirka en meters djup, under grusfyll, ett lerigt lager med tegel, trä och djurben. Detta lager tolkades med ledning av den djupt belägna angränsande betongmuren vara återfyllt i sen tid.

Schakt 4

Schakt 4 var beläget på husets nordvästra långsida (se figur 5) och mätte cirka $4,5 \times 1,5$ meter. Schaktet grävdes till ett djup av cirka 1,2 meter.

Intill fasaden fanns under cirka 0,7 meter grusfyll ett tjockt grått lerlager och i övrigt ett lerigt lager med tegel och sten. Lagret tolkades utgöras av i sen tid återfyllda massor.

Schakt 5

Schakt 5 var beläget på husets nordvästra långsida (se figur 5) öster om ingången. Schaktet var cirka $3,5 \times 1,8$ meter stort och 1,5 meter djupt.

I schaktet fanns endast ett flertal ledningar under recenta fyllmassor.

Schakt 6

Schakt 6 var beläget på husets nordvästra långsida, väster om ingången och sammanföll till stora delar med ett schakt som övervakades 2013 (Ölund 2013, se figur 5). Schaktet var cirka $4,5 \times 1,75$ meter stort och grävdes till ett djup av cirka 1,2 meter. Mot fasaden fanns en ytligt belägen betongplatta. I övrigt var schaktet fyllt av singel ned till 1,1 meters djup där en betongplatta vidtog. Mot norr låg även en dagvattenledning (se figur 8).

Figur 8. Schakt 6 med dagvattenledning till vänster och i övrigt singel och betong. Foto mot nordost, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schakt 7

Schaktet löpte längs byggnadens sydvästra gavel och mot väster till en förrådsbyggnad. Schaktet grävdes för anläggandet av en ny ölledning. Schaktet var cirka 24 meter långt och 1–1,5 meter brett och grävdes till ett djup av cirka 0,5 meter. Det sammanföll delvis med ett schakt som övervakades 2013 (Ölund 2013, se figur 5).

I schaktet kunde enbart recent grusfyll iakttas.

Fynd

Sammanlagt har 24 fyndposter registrerats (se bilaga 3), samtliga från schakt 1 och 2. Det största fyndmaterialet utgjordes av keramik med nio fyndposter. Av keramiken utgjordes sju poster av yngre rödgods (F4, F5, F7, F8, F9, F13 och F14), en av porslin (F2) och en av fajans (F6). Tre järnföremål registrerades, samtliga från K3 i schakt 1. De utgjordes av en spik (F10), en krampa (F11) och en krok (F12). I övrigt fanns ett kritpipsskäft (F3) och ett buteljglas (F1).

Figur 9. Fynd från schaktningsövervakningen vid Södermanland-Nerikes nation. Foto Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Tolkning

I de sju schakten som övervakades runt nationsbyggnaden fanns arkeologiska spår endast i två av dem, schakt 1 och 2 vid husets nordöstra gavel. I schakt 1 fanns de tydligaste lämningarna, i form av ett brandlager (K1) och en kullerstensläggning (K2).

Brandlagret kan med största säkerhet kopplas samman med den stora stadsbranden som inträffade år 1809 (figur 10). Lager som tolkats vara från samma brand har tidigare iakttagits i ett närliggande schakt söder om nationshuset (Ölund 2021), i schakt som angränsade detta (Ölund 2024) samt i västra delen av byggnaden (Ölund 2013). Kullerstensläggningen tillhör sannolikt en innergård till en gård från tiden innan stadsbranden.

Rester av branden har iakttagits på olika nivåer inom tomten, från cirka 0,2 meter till cirka 1 meter under markytan. Vid tidigare undersökningar har konstaterats att kunskapen om platsens grundtopografi är svag. Trots att vissa schakt varit djupa, upp till tre meter, har orörd mark inte påträffats. De äldsta lagren är trots det avsevärda djupet inte äldre än som äldst 1600-tal. Uppenbarligen har mycket utjämningsarbeten skett i området, vid olika tidpunkter. Detta har troligen skett vid nybyggnationer på platsen, till exempel efter branden.

Schaktningsövervakningen har förstärkt bilden av området runt Södermanland-Nerikes nation som en miljö med välbevarade lämningar med komplex stratigrafi, där naturlig markyta såväl som medeltida lämningar ännu väntar på att bli upptäckta.

Figur 10. Akvarell av Johan Gustaf Härstedt som visar förödelsen efter 1809 års brand. Längst till höger i bild syns det röda taket till Sysslomansgården, som mirakulöst klarade sig trots att den låg granne med fattighuset där branden började. Mitt i bilden finns det enda hus i kvarteret Rosendal som klarade sig och som fortfarande finns kvar som Uppsalas äldsta trähus (Johannes Bureus gård eller Backmanska huset). Uppsala universitetsbibliotek, Alvinportalen.

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer Fornreg: 202501426

Plats: Södermanland-Nerikes nationshus, Fjärdingen 13:3 Uppsala kommun

Fornlämningsnummer: L1941:2293

Fornlämningstyp: Stadslager

Typ av undersökning: Schaktningsövervakning

Orsak till undersökning: Grundförstärkning

Företagare: BMM i Tierp AB

Fältarbetsperiod: 8–27 oktober 2025

Upplandsmuseets projektledare: Malin Lucas

Upplandsmuseets personal: Anna Ölund

Upplandsmuseets diarienummer: 451–2025

Upplandsmuseets projektnummer: 80 055

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-2025-10-06, 2025-10-06

Koordinat- och höjdsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: 24 fyndposter, varav samtliga gallrades.

Referenser

Litteratur

Anund, Johan., Carlsson, Ronnie., Elfwendahl, Magnus och Pettersson, Karin.

2000. I skuggan av domkyrkan. Arkeologi i Uppsalakvarteret Disa, 1973–1993. UV Bergslagen, rapport 2000:5.

Göthberg, Hans. 2020. Schaktningsövervakning i samband med grävning av fundamentsgropar i kvarteret Rosendal, fornlämning L1941:2293, fastigheten Fjärdingen 13:3, Uppsala kommun, Uppsala län (lst dnr 431-2675-2020). Upplandsmuseet skrivelse dnr 214-2020.

Herdin, Karl Willhelm. 1932. Bygge och bo i äldre tid. Bidrag till Uppsala stads byggnadshistoria, 1. Uppsala.

Redin, Lars. 1976. Medeltidsstaden 3. Uppsala. RAÄ och SHM Rapport.

Sunding, Emelie. 2016. Ang. arkeologisk schaktningsövervakning inom Fjärdingen 13:4, Uppsala stad, Uppsala kommun, Uppsala län. LST dnr 431-694-2016. Upplandsmuseet skrivelse dnr AR-114-2016.

Sunding, Emelie. 2017. Arkeologi vid Universitetshuset. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2017:10. Uppsala.

Syse, Bent. 2014. Ang. arkeologisk schaktningsövervakning vid Södermanlands-Nerikes nation, Fjärdingen 13:3, Uppsala stad och kommun, lst dnr 431-5531-13. Upplandsmuseet skrivelse dnr Ar-196-2014.

Qviström, Linda. 2009. Kvarteret Rosendal. Bebyggelselämningar från historisk tid under Rosendals matsalar. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2009:26.

Ölund, Anna. 2013. Angående schaktning för dagvattenränna inom fastigheten Fjärdingen 13:3, Uppsala stad (lstn 431-2814-13). Upplandsmuseet skrivelse dnr Ar-276-2013.

Ölund, Anna. 2017. Ang. arkeologisk schaktningsövervakning i fornlämning Uppsala 88:1, inom fastighet Fjärdingen 13:3 i samband med planerad byggnation av utebar vid Södermanland-Nerikes nation (lst dr 431-2713-17, 2017-10-20).

Ölund, Anna. 2021. 1700-tal i kvarteret Rosendal i Uppsala. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2021:09. Uppsala.

Ölund, Anna. 2024. Södermanland-Nerikes nationshus Grundläggningskontroll. Upplandsmuseets rapporter 2024:15.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktlista

Schaktnr	Längd	Bredd	Djup	Kontexter	Beskrivning
1	2	2	1,4	K1, K2, K3	Grusfyll 0,5 m. Återfyll 0,3 m. Brandlager, K1, 0,2 m, Kullersten, K2 0,2 m, Sandlager, K3, 0,2 m.
2	2	2	1,2	K4, K5	Grusfyll. Ledningar 1 m under mark. Tegelasering, K4, 0,1 m. Lerlager, K5 i schaktbotten.
3	5,5	1,5	2		I toppen grusfyll. Betong på 1 m djup intill fasad. Återfyllt lager på 1 m djup intill betong.
4	4,5	1,5	1,2		Grusfyll ca 0,7 m. Återfyllt lerlager 0,5 m.
5	3,5	1,8	1,5		Ledningar under grusfyll
6	4,5	1,75	1,2		Ytligt belägen betong mot fasad. Singel till 1,1 m djup där en betongplatta fanns.
7	24	1-1,5	0,5		Grusfyll

Bilaga 2. Kontextlista

Kontextnr	Schakt	Beskrivning	Fynd
1	1	Brandlager (1809), kraftig sot- och kolförekomst. Synligt över en ca 1,4 × 1,3 m stor yta. Cirka 0,8 m under markytan och 0,2 m tjockt. Ovan K2.	
2	1	Synligt över en ca 1,4 × 1,3 m stor yta under K1. Stenarna ca 0,1–0,2 m stora i ett skikt. Under K1, över K3.	F1, F2
3	1	Lerig sand över ett ca 1,4 × 1,3 m stort område. Troligen mest sättsand till K2. Under K2. I schaktbotten	F3-F12
4	2	Ca 1 m under markytan, under fyll. Tegelasering över en ca 0,5 × 0,5 m stor yta, ca 0,1 m tjockt. Tegel och kol. Ovan K5	
5	2	Lera, tegel, sten, djurben, kullersten i oordning över en ca 0,5 × 0,5 m stor yta, 0,1 m till schaktbotten. Under K4.	K13, K14

Bilaga 3. Fyndlista

Fyndnr	Material	Sakord	Undertyp	Godstyp	Del	Antal	Antal frag	Vikt (g)	Kontext	Beskrivning	Gallrat
1	Glas	Kärl	Butelj		Buk	1	1	15	K2, Schakt 1	Mörkgrönt.	x
2	Keramik	Kärl	Kopp	Porslin	Mynning	1	2	1	K2, Schakt 1	Blå dekor längs mynningskanten.	x
3	Lera	Kritpipa			Skaft	2	2	2	K3, Schakt 1		x
4	Keramik	Kärl		YRG	Lock	1	1	9	K3, Schakt 1	Oglaserad.	x
5	Keramik	Kärl	Gryta/kruka	YRG	Mynning	1	1	9	K3, Schakt 1	Rester av ljus-brun glasyr.	x
6	Keramik	Kärl		Fajans	Buk	1	2	3	K3, Schakt 1	Med blå linje- och blomdecor, vitglaserad.	x
7	Keramik	Kärl		YRG	Buk	1	4	4	K3, Schakt 1	Brungrön glasyr.	x
8	Keramik	Kärl	Gryta	YRG	Buk	1	2	44	K3, Schakt 1	Brun invändig glasyr, sotig utsida.	x
9	Keramik	Kärl	Gryta/kruka	YRG	Buk	4	4	24	K3, Schakt 1	Brun glasyr, troligen olika kärl.	x
10	Järn	Spik				1	1	9	K3, Schakt 1	Böjd, intakt.	x
11	Järn	Krampa				1	1	6	K3, Schakt 1		x
12	Järn	Krok				1	1	53	K3, Schakt 1		x
13	Keramik	Kärl	Fat	YRG	Mynning	1	1	32	K5, Schakt 2	Sliten glasyr.	x
14	Keramik	Kärl		YRG	Mynning	1	1	23	K5, Schakt 2	Oglaserad.	x